

การศึกษาผลกระทบของนโยบายการใช้เครื่องมือทำการประมงบางชนิดในแม่น้ำ: กรณีศึกษา อวนทับตลิ่งในแม่น้ำมูลใน

The study of effects of some fishing tools policy in rivers: A case study of beach seines in Moon River

วันชัย ชูศรีสุข¹, วรภุรี มุลสิน²

Wanchai Chusrisuk¹, Worabhuri Moolsin²

สำนักงานที่ดินอำเภอรัตนบุรี กรมที่ดิน¹, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Email: wanchai.chusrisuk23@gmail.com,¹ worabhuri@gmail.com²

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลกระทบของนโยบายการใช้เครื่องมือทำการประมงบางชนิดในแม่น้ำ : กรณีศึกษา อวนทับตลิ่งในแม่น้ำมูล ใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาผลกระทบของนโยบายการใช้เครื่องมือทำการประมงด้วยอวนทับตลิ่งในแม่น้ำมูล 2. เพื่อหาแนวทางการแก้ไขประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการใช้อวนทับตลิ่งหาปลาในแม่น้ำมูล

ผลการวิจัยพบว่า การออกประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่าเป็นการออกระเบียบปลดปล่อยทุกประเทศ โดยไม่ดูถึงความแตกต่างของเครื่องมือทำการประมงอวนทับตลิ่งในทะเล อาจจะทำลายล้าง เพราะใช้เรือลากตลอด 24 ชั่วโมง แต่อวนทับตลิ่งในแม่น้ำ ต้องอาศัยเรือเพื่อไปวางอวน แล้วก็ใช้คนลากอวนเข้าฝั่งส่วนมากจะเป็นคนในครอบครัว ควรจะมีการแก้ไขประกาศเพื่อให้ประชาชนที่ทำมาหากินตามริมแม่น้ำมูล สามารถจับปลาด้วยอวนทับตลิ่งได้ มีการสร้างเขตอภัยทานให้ปลาได้หลบภัย ทำให้มีทรัพยากรหมุนเวียนไม่จับสิ้นก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดคุณค่าต่อมนุษย์มากที่สุด

การที่กรมประมงประกาศห้ามใช้เครื่องมือจับปลาประเภทโพงพางหลิ เป็นสิ่งที่ถูกต้องเพราะโพงพาง ที่เป็นอวนตาถี่ ขวางกั้นลำน้ำ ส่งผลต่อสัตว์น้ำขนาดเล็ก ไม่สามารถเล็ดลอดไปได้ จะส่งผลต่อการลดจำนวนของสัตว์น้ำอย่างร้ายแรง ผลที่เกิดขึ้นรุนแรงกว่าอวนทับตลิ่ง เพราะอวนทับตลิ่งจะจับปลาได้เฉพาะจุดไม่สามารถลากจับปลาได้ตลอดทั้งลำน้ำ

ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยอาศัยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง วิธีการที่จะนำไปสู่สิ่งที่แก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างสังคมที่เข้มแข็ง โดยรัฐบาลต้องมีนโยบาย จัดสรรแหล่งน้ำ เพื่อกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแต่ละท้องถิ่น ที่เรียกว่า เขตอภัยทานที่ชัดเจน มีการส่งเสริมให้จัดตั้งกลุ่มองค์กรจากชุมชนในหมู่บ้าน มีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยทุกฝ่าย เช่นวัด บ้าน ผู้นำท้องถิ่น ต้องมีเจ้าอาวาส หรือผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีบุคลิกภาพความเป็นผู้นำ ร่วมกับ เจ้าหน้าที่ของรัฐและนักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือการอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไป

ควรจะมีผู้ทำอาชีพประมงโดยให้ขึ้นทะเบียนเป็นครัวเรือน ในแต่ละชุมชนว่าจะให้ประกอบอาชีพประมงด้วยการใช้อวนกี่ครัวเรือน อวนจำนวนกี่ปาก ขึ้นทะเบียนให้ชัดเจน ถ้าครัวเรือนไหนเลิกทำอาชีพประมง ก็ให้สิ้นสุดใบอนุญาตไปด้วย ไม่มีการออกใบอนุญาตใหม่ต่อไป ควรจะมีการสำรวจครัวเรือน

ที่ทำประมง และให้ขึ้นทะเบียน ให้จำกัดจำนวนอวน เอาไว้ไม่ให้เพิ่มขึ้น เพื่อควบคุมจำนวนอวนและผู้ประกอบอาชีพใช้อวนหาปลาได้

ข้อเสนอแนะ

1. ยกเลิกประกาศฉบับ น่าจะมีการแก้ไขประกาศเพื่อให้ประชาชนที่ทำมาหากินตามริมแม่น้ำมูล สามารถจับปลาด้วยอวนทาบตลิ่งได้ เพราะการใช้อวนทาบตลิ่ง ไม่ใช่การทำลายล้าง ก็มีประกาศห้ามจับปลาในฤดูวางไข่อยู่แล้ว ปลาก็สามารถแพร่พันธุ์ได้

2. กรมประมงควรจะผ่อนผันให้สามารถใช้อวนทาบตลิ่งเป็นเครื่องมือทำมาหากินต่อไปได้ ชาวบ้านยินดีขยายตาอวนให้ห่าง ในช่วงที่เล็กที่สุด ออกไปจาก 1.5 ซม. เป็น 3 ซม. เพื่อปลาทัวเล็กจะได้ไม่ถูกจับ และยินดีนำเครื่องมือที่ทำมาหากินมาให้กรมประมงตรวจสอบและขึ้นทะเบียนให้ถูกต้อง ถ้าใครฝ่าฝืนขอให้บังคับใช้กฎหมายลงโทษผู้ฝ่าฝืนสูงสุดตามบทบัญญัติของกฎหมาย

คำสำคัญ: อวนทาบตลิ่ง, ผลกระทบ, นโยบาย

Abstract

The study of effects of some fishing tools policy in rivers : A case study of beach seines in Moon River. This research used qualitative research, having objectives as follows : 1. To study about the effect of policy of tool use to do fishery of some kinds in river : study case : beach seine on river bank in Moon River; 2. To find guidelines of amendment of the notification of Ministry of Agriculture and Cooperatives in using beach seine to catch fish in Moon River.

The result of research found that issuance of the notification of Ministry of Agriculture and Cooperatives is the issuance of regulation covering all over the country without considering the difference of fishery tools. Beach seine in the sea may destroy fish because ship will drag seine all 24 hours. However, beach seine in river needs a boat to lay the seine and then people will drag the seine into the bank. Most people are members in the family. There shall be amendment of notification, so that people earning living on the bank of Moon River can catch fish by using a beach seine. There is construction of a sanctuary area so that fish can take refuge, so there is endless circulating resources and creating the most benefit and value to human beings.

The fact that Department of Fishery announced prohibition to use fish catching tools, in type of fish traps or long nets which are dense-net seines blocking in the river, affecting small aquatic animals so they cannot pass the seine. This affects and causes reducing of number of aquatic animals severely. The result occurring is more severe than beach seine; because beach seine will catch fish for only specific spots. Beach seine cannot drag and catch fish all along the river.

There shall be participation of the community. This will create strong community. The community will participate in determining the direction and methods to bring to sustainable problem solving to create a strong society. The government shall

have policy to allocate water sources, in order to determine fish species conservation in each locality, called "sanctuary area" clearly; there is promotion to establish organization groups from the community in villages. There is management having sustainable participation of the community. There shall be participation of every party, for example, temple, house, local leaders. There shall be abbots or spiritual leaders, strong community leaders, who have leadership personality, together with government officers and local politicians to support and help local fish species conservation so that fish species will not lose.

There should be limitation of persons who do occupation of fishery. Registration shall be made on household basis in each community how many households there are to do seine fishery occupation. How many seines can they use, register clearly. If any household quits doing fishery, its license will terminate. There shall not be issuance of new license further. Survey of households doing fishery shall be made and registered. Limit number of seines so that number of seines will not increase to control number of seines and persons doing occupation of using seines in catching fish.

Recommendation

1. Cancel the notification. There should be amending of the notification so that people earning living on the bank of Moon River can catch fish by using beach seines, because using of beach seines will not destroy things. There is prohibition notice for not catching fish in spawning season. Fish can propagate.

2. Department of Fishery should give relief so that beach seine can use a beach seine to be a tool for earning living further. Villagers are pleased to extend nets to be wide in the range which is the smallest from 1.5 cm. to 3 cm., so that small fish will not be caught. Villagers agree to bring tools earning a living; so that Department of Fishery to inspect and register correctly. If any person violates, please enforce the law to punish violators in the highest level according to the provisions of the law.

Keywords:- Beach seine, effects, policy

บทนำ

แม่น้ำมูล เป็นแม่น้ำที่ใหญ่และยาวที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งสายมีความยาว 700 กิโลเมตร และยังมีลำน้ำสาขาย่อย ๆ อีกมากมายไหลไปรวมกับแม่น้ำโขง และกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศในลุ่มน้ำโขง ที่มีความหลากหลายของพืชพรรณ สิ่งมีชีวิต ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ทั้งเป็นแหล่งที่มีพันธุ์ปลาชุกชุมที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศและเนื่องจากลักษณะทางภูมินิเวศ ที่อยู่ตรงตำแหน่งรอยเชื่อมของแม่น้ำใหญ่ และแม่น้ำสาขา จึงทำให้เกิดการอพยพขึ้นลงของปลา ระหว่างแม่น้ำโขงและแม่น้ำมูลตลอดทั้งปี กลายเป็นคลังอาหารธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ ดึงดูดให้ผู้คนในอดีต ลงหลักปักฐาน ก่อร่างสร้างบ้านและชุมชนขึ้น ในบริเวณสองฟากฝั่ง สืบย้อนไปได้นับหลายร้อยปี ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำมูลส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลักซึ่งมีมาตั้งแต่

สมัยบรรพบุรุษและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน และการทำประมงแบบพื้นบ้านของชุมชน ได้เริ่มมีขึ้นพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนให้สมาชิกในชุมชนที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านมาอย่างยาวนาน

การทำประมงแบบพื้นบ้านของชุมชน ได้เริ่มมีขึ้นพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนให้สมาชิกในชุมชนที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านมาอย่างยาวนานโดยมีแม่น้ำมูลเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญต่อการทำมาหากิน โดยเฉพาะทรัพยากรปลาเป็นแหล่งเศรษฐกิจและเป็นแหล่งโปรตีนในท้องถิ่น ชุมชนที่อยู่สองริมฝั่งแม่น้ำมูลเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ที่สืบย้อนไปได้กว่าหลายร้อยปี บรรพบุรุษของพวกเขาก็เลือกตั้งถิ่นฐานจากความอุดมสมบูรณ์ของปลาและทรัพยากรธรรมชาติจากแม่น้ำมูล ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักในการสร้างรายได้ ขณะเดียวกันทรัพยากรที่มีอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำมูลก็เป็นแหล่งอาหารสำหรับชาวบ้าน ชาวบ้านปากมูล จึงเป็นชาวประมงที่มีรายได้หลักจากการจับปลา และก่อสร้างชุมชนและวัฒนธรรม วิถีชีวิต แบบคนหาปลา โดยพึ่งพิงความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำมูล ชาวบ้านมีวิถีชีวิตในการพึ่งพิงธรรมชาติ ใช้แม่น้ำเป็นแหล่งรวมจิตใจของคนในชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีอาชีพหลัก คือ การหาปลาในการเลี้ยง ชาวบ้านมีความรู้ในเรื่องของลักษณะทางกายภาพในลำน้ำมูลและมีชื่อเรียกลักษณะต่างๆ แต่ละชื่อบอกถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละแห่ง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งหากิน แหล่งวางไข่ของสัตว์น้ำแต่ละชนิด ชาวบ้านรู้จักชนิดของปลามากกว่า 120 ชนิด และรู้จักนิสัยของปลาในช่วงเวลาที่มีการผสมพันธุ์ การวางไข่ ชาวบ้านผูกพันและพึ่งพิงลำน้ำนี้อย่างยาวนาน เป็นแหล่งที่มีความมั่นคงทางด้านอาหารก็ว่าได้ ชาวบ้านอาศัยแม่น้ำมูลหากินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน น้ำมูลเองก็เป็นแหล่งเพาะพันธุ์อนุบาลสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา พืชต่างๆ เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมทางสังคมของชาวบ้าน เช่นการตีกลอง และแหล่งก่อเกิดวัฒนธรรมความเชื่อร่วมกันของชาวชุมชนเอง เรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวชุมชนอีกอย่างหนึ่งก็ว่าได้และให้ความเคารพบูชาธรรมชาติในฐานะที่เป็นแหล่งอาหารชั้นเยี่ยม ที่หล่อเลี้ยงชาวบ้านมาชั่วลูกหลาน

มนุษย์เป็นตัวละครสำคัญยิ่งที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงทั้งในทางเสริมสร้างและทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดต่างกันที่สิ่งแวดล้อมนั้นรวมทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏอยู่รอบตัวเรา แม่น้ำหลายสายเกิดมลพิษขึ้น จากข่าวในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เช่นไทยรัฐ ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม 2558 ได้ เช่นเกิดเหตุคันดินบ่อบำบัดน้ำเสียของโรงงานแปงมันที่ผลิต เอทานอลได้แตก ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำสอดคล้องกับงานวิชาการของ อัมพล พงศ์สุวรรณ และอารีย์ สิทธิมงคล (2532 : 1-2) ได้รายงานการเกิดสภาวะแวดล้อมเป็นพิษจากสิ่งปฏิกูลตลอดจนเศษเหลือจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ลงในแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง เป็นต้น จนทำให้น้ำเน่าเสียจะทำให้แหล่งน้ำเหล่านี้หมดสภาพเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำโดยสิ้นเชิง จากปัญหามลพิษในแม่น้ำลำคลอง ทำให้จำนวนปลาได้ลดลงแล้ว ก็ยังประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงบางชนิดทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำประเภทที่สาธารณประโยชน์ในบริเวณแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง อ่างเก็บน้ำและลำน้ำสาขาทุกแห่งในราชอาณาจักร พ.ศ. 2554

สาเหตุสำคัญที่กระทรวงเกษตรต้องออกประกาศห้ามใช้เครื่องมือทำการประมง ประเภทอวนทับตลิ่งใน แม่น้ำมูล เพราะจะทำลายพันธุ์ปลาหายากที่ใกล้จะสูญพันธุ์ ผลจากประกาศได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านที่มีอาชีพหาปลาเพื่อเลี้ยงชีพด้วยอวนทับตลิ่งที่เป็นวิถีแบบดั้งเดิมของชาวบ้านลุ่มน้ำมูลที่ดำรงอยู่มาจนปัจจุบันนี้ มาบัดนี้วิถีชีวิตชาวบ้านได้เปลี่ยนไปเพราะไม่สามารถทำการประมงได้ การล่มสลายของวิถีชีวิต และชุมชน นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม ภูมิ

ปัญหาท้องถิ่น วัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมประจำถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการหาปลาในแม่น้ำมูล ส่งผลให้เกิดความยากจน และคุณภาพชีวิตที่ลดต่ำลง หลายครอบครัวที่ยังชีพด้วยการหาปลาต้องเดือดร้อนไม่สามารถส่งบุตรหลานศึกษาต่อได้ หลายคนต้องออกไปรับจ้างทำงาน อีกหลายครอบครัวต้องออกไปหางานทำในตัวเมือง ให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลกระทบของนโยบายการใช้เครื่องมือทำการประมงบางชนิดในแม่น้ำ : กรณีศึกษา อวนทับต๋นในแม่น้ำมูล” เพื่อนำผลการวิจัยไปสู่การแก้ไขประกาศของกระทรวงเกษตร เพื่อให้ประชาชนที่ยังชีพด้วยการหาปลาด้วยอวนทับต๋นจะสามารถรักษาภูมิปัญญาของชุมชนและวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานไว้ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของนโยบายการใช้เครื่องมือทำการประมงด้วยอวนทับต๋นในแม่น้ำมูล
2. เพื่อหาแนวทางการแก้ไขประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการใช้อวนทับต๋นหาปลาในแม่น้ำมูล

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบผลกระทบของนโยบายการใช้เครื่องมือทำการประมงด้วยอวนทับต๋นในแม่น้ำมูล
2. ได้แนวทางแก้ไขประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการใช้อวนทับต๋นหาปลาในแม่น้ำมูล

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาผลกระทบของนโยบายการใช้เครื่องมือทำการประมงบางชนิดในแม่น้ำ : กรณีศึกษา อวนทับต๋นในแม่น้ำมูล” ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยมีรายละเอียดของขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (Document Research) เป็นการศึกษาจากการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี รายงานจากเอกสารต่างๆ ดังนี้

1.1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสภาพปัจจุบันของชุมชนริมแม่น้ำมูล บ้านปากน้ำ บ้านท่าเตาไห บ้านหนองบ่อ อำเภอเมือง บ้านบัวท่า บ้านบึงมะแลง อำเภอสว่างวีรวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี

1.2 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประกาศกรมประมงเรื่องการห้ามใช้เครื่องมือ ทำการประมง

2. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยการกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ดังนี้

2.1 สัมภาษณ์ ผลกระทบจากการทำประมงด้วยอวนทับต๋น

2.2 สัมภาษณ์แนวทางแก้ไขปัญหาจากการทำประมงด้วยอวนทับต๋น

จากหัวข้อดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะอธิบายขั้นตอนการทำวิจัยดังนี้ โดยการเตรียมเข้าสู่สนามวิจัยเพื่อค้นหาข้อมูลด้วยการเตรียมความพร้อมทางด้านองค์ความรู้ของผู้วิจัย มีการเตรียมเครื่องมือในการทำวิจัยเชิงคุณภาพด้วย แบบสัมภาษณ์ รวมทั้งวัสดุ อุปกรณ์ สำหรับภาคสนาม เช่น เทปบันทึกเสียงหรือเครื่องอัดเสียงเอ็มพี 3 กล้องถ่ายรูป คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ ฯลฯ โดยก่อนลงสนามจริงเพื่อนัด

หมายขอสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สำรวจพื้นที่เพื่อดูบริบทของพื้นที่ในการทำวิจัย โดยลงไปพื้นที่เพื่อไปศึกษาบรรยากาศการทำประมงริมแม่น้ำมูล

เครื่องมือการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยตัวเองเป็นเครื่องมือหลักในการศึกษาเพื่อให้เข้าถึงแก่นและสาระในเรื่องที่วิจัยอย่างแท้จริง โดยเทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่

1. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview)

ผู้วิจัยจะต้องตั้งคำถามที่มุ่งให้ได้คำตอบตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้มากที่สุด เพื่อรวบรวม การสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มตัวอย่างใช้ 3 วิธีการ ผสมผสานกัน

1.1 การสัมภาษณ์แบบมาตรฐาน (Standardized Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างของคำถามตามวัตถุประสงค์ ประเด็นการสัมภาษณ์จึงเป็นแนวคำถามที่กำหนดไว้ล่วงหน้า คำตอบจากผู้ให้ข้อมูลสามารถเปรียบเทียบกันได้ เพราะมาจากแนวคำถามเดียวกัน การสัมภาษณ์เช่นนี้มักไม่ค่อยมีอคติต่อผู้ให้ข้อมูล เพราะคำถาม ชุดเดียวกัน ทำให้คำตอบสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ความเข้าใจ การใช้ถ้อยคำ และความหมาย ต่อคำถามที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลสำคัญ และได้นัยหมาย เวลาไว้อย่างเป็นทางการ

1.2 การสัมภาษณ์แบบปราศจากมาตรฐาน (Unstandardized Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีแนวคำถาม เพียงแต่ผู้สัมภาษณ์มีวัตถุประสงค์ของการ วิจัย และตั้งคำถามทดสอบเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการวิจัย อันจะทำให้บริบทของปรากฏการณ์ ขยายไปอย่างกว้างขวาง ทำให้สามารถล้วงลึกต่อประเด็นที่ไม่คุ้นเคยได้ เมื่อมีความสนิสนม ค่อนข้างมากขึ้น ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในฝ่ายปฏิบัติงาน และมีความสนิสนมเป็นการส่วนตัว

1.3 การสัมภาษณ์แบบกึ่งมาตรฐาน (Semi standardized Interview)

2. การสังเกตการณ์ (Observation)

เป็นวิธีการที่ผู้ศึกษาใช้ร่วมกับแนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อเฝ้าดูอากัปกริยาท่าทาง ของผู้ให้ข้อมูลว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบจริงหรือไม่ โดยจะสังเกตควบคู่ไปกับท่วงท่าของการพูด การโต้ตอบข้อซักถามอย่างผู้มีความรู้และประสบการณ์ มีความน่าเชื่อถือ จริงใจ ตอบข้อมูลสมเหตุสมผล สอดคล้องข้อเท็จจริง สามารถโยงใยเสริม หรือหักล้างกับข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลคนอื่นหรือจากเอกสารที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ รวมถึงสังเกตปฏิกิริยาของผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้วนทัตติง

3. ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

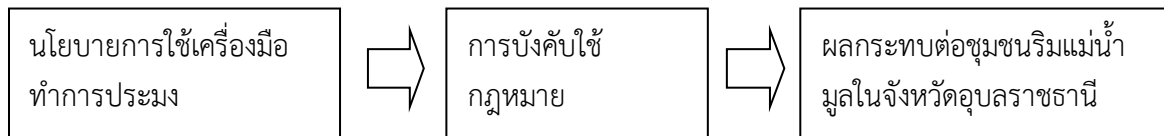
เพื่อรวบรวมข้อมูลและศึกษาประเด็นด้านกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ห้ามใช้เครื่องมือบางชนิดทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำประเภทที่สาธารณประโยชน์ในบริเวณแม่น้ำลำคลอง หนอง บึง อ่างเก็บน้ำและลำน้ำสาขาทุกแห่งทั่วราชอาณาจักร เพื่อให้การศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารนี้เป็นแนวทางของการวิเคราะห์และตีความร่วมกับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกต

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Groups)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปแล้วนั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการศึกษา

การออกประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ว่า เป็นการออกระเบียบควบคุมทั้งประเทศ โดยไม่ดูถึงความแตกต่างของเครื่องมือทำการประมง อวนทับตลิ่งในทะเล อาจจะทำลายล้างเพราะใช้เรือลากตลอด 24 ชั่วโมง แต่อวนทับตลิ่งในแม่น้ำ ต้องอาศัยเรือเพื่อไปวางอวน แล้วก็ใช้คนลากอวนเข้าฝั่ง ส่วนมากจะเป็นคนในครอบครัว ระเบียบที่ออกมา เกิดจากนโยบายที่ไม่รู้จักจริงของหน่วยงานรัฐ ไม่รู้ปัญหาที่แท้จริงของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านเป็นอย่างไร ทั้งที่อีกนโยบายหนึ่งของรัฐก็บอกว่าต้องสนับสนุนให้ชาวบ้านมีรายได้จากการทำกินในการประกอบอาชีพด้วยการทำประมง ให้มีการกู้ยืมเงินไปจัดซื้อเครื่องมือทำมาหากิน หน่วยงานของรัฐเองก็ยังไม่รู้ว่าการใช้อวนลากชาวบ้านได้จับปลาเล็กปลาน้อยไปจากแม่น้ำทั้งหมดจริงหรือไม่

สำหรับชาวบ้านก็ได้รับความเดือดร้อนเพราะไม่มีที่ทำกิน มรดกตกทอดก็ได้เพียง 2 ไร่ ไม่สามารถทำนาได้ได้ไปยืมเงินกองทุนเงินล้านมาซื้ออวน กฎหมายห้ามลากอวน ลูกหลานไม่มีเงินไปโรงเรียน ลูกคนโตไม่ได้เรียนต่อ ต้องไปหางานทำรับจ้างที่กรุงเทพ หลายครอบครัวได้รับความลำบากจากประกาศฉบับนี้ หนี้สินก็เพิ่มขึ้น ไปจับปลา ก็ถูกจับ ยึดเครื่องมือทำมาหากิน ที่ลงทุนไปเป็นแสนบาท ก็หนี้ยืมสินไปกู้เงิน กขค. และสหกรณ์ เครดิตยูเนียน เมื่อถูกจับ ก็ไม่สามารถหาเงินไปใช้หนี้ได้

ควรจะมีการแก้ไขประกาศเพื่อให้ประชาชนที่ทำมาหากินตามริมแม่น้ำมูล สามารถจับปลาด้วยอวนทับตลิ่งได้ เพราะการใช้อวนทับตลิ่ง ไม่ใช่การทำลายล้าง ก็มีประกาศห้ามจับปลาในฤดูวางไข่อยู่แล้ว ปลาก็สามารถแพร่พันธุ์ได้ ซึ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวบ้านนั้นเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยวิธีการฉลาดเหมาะสม จับปลาและก๊อญักษ์พันธุ์ปลา ด้วยการสร้างเขตอภัยทานให้ปลาได้หลบภัย ทำให้มีทรัพยากรหมุนเวียนไม่จับสิ้นก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดคุณค่าต่อมนุษย์มากที่สุด

การที่กรมประมงประกาศห้ามใช้เครื่องมือจับปลาประเภทโพงพาง หลี่ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะโพงพาง ที่เป็นอวนตาถี่ ขวางกั้นลำน้ำ ส่งผลต่อสัตว์น้ำขนาดเล็ก ไม่สามารถเล็ดลอดไปได้ จะส่งผลต่อการลดจำนวนของสัตว์น้ำอย่างร้ายแรง ผลที่เกิดขึ้นรุนแรงกว่าอวนทับตลิ่ง เพราะอวนทับตลิ่งจะจับปลาได้เฉพาะจุดไม่สามารถลากจับปลาได้ตลอดทั้งลำน้ำ การสร้างเขื่อนที่ส่งผลกระทบต่อ จำนวนพันธุ์ปลาได้มากกว่า ผลจากการสร้างเขื่อนปากมูล ส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของปลา และผลผลิตปลาลดลงอย่างน่าตกใจ ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองตามมา เช่นกรณีเขื่อนปากมูลได้ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพสัตว์น้ำ และสัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์ของประชากร ปลาทั้งเหนือเขื่อนและใต้เขื่อน อ่างเก็บน้ำของเขื่อนปากมูลได้ท่วม และทำลายแหล่งวางไข่ที่สำคัญของปลา ได้แก่ แก่งต่าง ๆ

การออกประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ว่า เป็นการออกระเบียบควบคุมทั้งประเทศ โดยไม่ดูถึง ความแตกต่างของเครื่องมือทำการประมง อวนทပ်ตลิ่งในทะเล อาจจะทำลายล้าง เพราะใช้เรือลากตลอด 24 ชั่วโมง แต่อวนทပ်ตลิ่งในแม่น้ำ ต้องอาศัยเรือเพื่อไปวางอวน แล้วก็ใช้คนลาก อวนเข้าฝั่ง ส่วนมากจะเป็นคนในครอบครัว ระเบียบที่ออกมา เกิดจากนโยบายที่ไม่รู้จักจริงของหน่วยงานรัฐ ไม่รู้ปัญหาที่แท้จริงของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านเป็นอย่างไร ทั้งที่อีกนโยบายหนึ่งของรัฐก็บอกว่าต้อง สนับสนุนให้ชาวบ้านมีรายได้จากการทำกินในการประกอบอาชีพด้วยการทำประมง ให้มีการกู้ยืมเงินไป จัดซื้อเครื่องมือทำมาหากิน หน่วยงานของรัฐเองก็ยังไม่รู้ว่าการใช้อวนลากชาวบ้านได้จับปลาเล็กปลาน้อย ไปจากแม่น้ำทั้งหมดจริงหรือไม่ จึงทำให้เกิดความเดือดร้อนในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพประมงริมแม่น้ำ ซึ่งรัฐ ต้องรีบเข้ามาแก้ปัญหาการออกประกาศที่ไม่รู้จักจริงฉบับนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับชาวบ้านที่อาศัยหากิน อยู่กับแม่น้ำทั้งประเทศด้วย

ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยอาศัยชุมชนมีส่วนร่วมในการ กำหนดทิศทาง วิธีการที่จะนำไปสู่สิ่งที่แก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างสังคมที่เข้มแข็ง เข้มแข็งในทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมการเมืองการปกครอง โดยรัฐบาลต้องมีนโยบาย จัดสรรแหล่งน้ำ เพื่อกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแต่ละท้องถิ่น ที่เรียกว่า เขตอภัยทาน ที่ชัดเจน ควรให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ควรสร้างเขตอภัยทานในทุกชุมชนที่แม่น้ำมูลไหลผ่าน สร้างแหล่งขยายพันธุ์ปลาตลอดทั่วลำน้ำมูล เพื่อเพิ่มจำนวนปลา เป็นทุนทางสังคมของชุมชน การที่ ประชาชนในชุมชนต่างๆ ริมแม่น้ำมูล รวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและ การแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ มี การช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคม

ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการจัดสรรแหล่งน้ำ เพื่อกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแต่ละ ท้องถิ่น ที่เรียกว่า เขตอภัยทาน ที่ชัดเจนควรให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ควรสร้างเขต อภัยทานในทุกชุมชนที่แม่น้ำมูลไหลผ่าน สร้างแหล่งขยายพันธุ์ปลาตลอดทั่วลำน้ำมูล เพื่อเพิ่มจำนวนปลา ต้องจัดสรรพื้นที่ใช้สอยให้ชาวบ้านสามารถจับสัตว์น้ำได้โดยอิสระ แต่ต้องมีมาตรการทางสังคมหรือระเบียบ ชุมชน เพื่อกำหนดระเบียบปฏิบัติ และกำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนในการทำประมง ต้องอาศัยความศรัทธาทาง ศาสนา ประเพณี และพิธีกรรมและความเชื่อของชาวบ้านเข้ามาประยุกต์ใช้

ต้องมีการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยให้ชาวบ้านสามารถจับสัตว์น้ำได้โดยอิสระ แต่ต้องมีมาตรการทาง สังคมหรือระเบียบชุมชน เพื่อกำหนดระเบียบปฏิบัติ และกำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนในการทำประมง ต้องอาศัย ความศรัทธาทางศาสนา ประเพณี และพิธีกรรมและความเชื่อของชาวบ้านเข้ามาประยุกต์ใช้ ต้องมีการ ประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง ปลุกจิตสำนึกของชาวบ้าน ส่งเสริมให้จัดตั้งกลุ่มองค์กรจากชุมชนในหมู่บ้าน มี การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยทุกฝ่าย เช่น วัด บ้าน ผู้นำท้องถิ่น ต้องมีเจ้า อาวาส หรือผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีบุคลิกภาพความเป็นผู้นำ ร่วมกับ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และนักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือการอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไปและ ให้เป็นไปตามหลักวิชาการและกระบวนการดำเนินงานที่มีรูปแบบลำดับขั้นตอน และเป็นไปตามระบบการ บริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์แบบยั่งยืน และหลักการพึ่งตนเอง ของมหา ติมะคานธี การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมิ การเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการ

พัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ มีการช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคม ต้องมีแผนการใช้แบบยั่งยืน (Sustainable Utilization) หลักการฟื้นฟูเพิ่มจำนวน ด้วยการขยายพันธุ์ปลาให้เพิ่มขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อการทำประมงด้วยอวนทับตลิ่ง หลักการสงวนสิ่งที่ใกล้จะสูญพันธุ์ ปลา เสือตอ ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ จะต้องส่งเสริมการเพาะเลี้ยงและปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ มีการสำรวจพันธุ์ปลาในแม่น้ำมูล ปลาประเภทใดสูญพันธุ์ไปจากธรรมชาติต้องเพาะพันธุ์และปล่อยคืนสู่แม่น้ำมูล

ควรจะจำกัดผู้ทำอาชีพประมงโดยให้ขึ้นทะเบียนเป็นครัวเรือน ในแต่ละชุมชนว่าจะให้ประกอบอาชีพประมงด้วยการใช้อวนกี่ครัวเรือน อวนจำนวนกี่ปาก ขึ้นทะเบียนให้ชัดเจน ถ้าครัวเรือนไหนเลิกทำอาชีพประมง ก็ให้สิ้นสุดใบอนุญาตไปด้วย ไม่มีการออกใบอนุญาตใหม่ ต่อไป ควรจะมีการสำรวจครัวเรือนที่ทำประมง และให้ขึ้นทะเบียน ให้จำกัดจำนวนอวน เอาไว้ไม่ให้เพิ่มขึ้น เพื่อควบคุมจำนวนอวนและผู้ประกอบอาชีพใช้อวนหาปลาได้

อภิปรายผลการวิจัย

การออกระเบียบควบคุมทั่วประเทศ โดยไม่ดูถึง ความแตกต่างของเครื่องมือทำการประมง อวนทับตลิ่งในทะเล อาจจะทำลายล้าง เพราะใช้เรือลากตลอด 24 ชั่วโมง แต่อวนทับตลิ่งในแม่น้ำ ต้องอาศัยเรือเพื่อไปวางอวน แล้วก็ใช้คนลากอวนเข้าฝั่ง ส่วนมากจะเป็นคนในครอบครัว ระเบียบที่ออกมา เกิดจากนโยบายที่ไม่รู้จริงของหน่วยงานรัฐ ไม่รู้ปัญหาที่แท้จริงของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านเป็นอย่างไร สอดคล้องกับผลวิจัยของ สุชาติ วัฒนา (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การเมืองของพื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น ภายใต้วาระนโยบายสิ่งแวดล้อมโลก กรณีศึกษา พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ในประเทศไทย พบว่า การเมืองและกระบวนการนโยบายในการจัดการ ยังเป็นการเมืองของผู้เชี่ยวชาญ ควบคุมวิธีคิดและตัดสินใจนโยบาย

นอกจากนี้ในเรื่องการนำนโยบายระดับชาติมาปฏิบัติโดยหน่วยงานของรัฐ ภายใต้บริบทของการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น ต้องสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสอดคล้องกับ สืบพงษ์ สุขสม อิมรอม มะลูลิ้ม (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การพัฒนานโยบายสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ตัวแบบด้านการจัดการ เหมาะสมที่จะใช้อธิบายกระบวนการนโยบายสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพมหานคร

การแก้ไขประกาศเพื่อให้ประชาชนที่ทำมาหากินตามริมแม่น้ำมูล สามารถจับปลาด้วยอวนทับตลิ่งได้ เพราะการใช้อวนทับตลิ่ง ไม่ใช่การทำลายล้าง ก็มีประกาศห้ามจับปลาในฤดูวางไข่อยู่แล้ว ปลาก็สามารถแพร่พันธุ์ได้ ซึ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ของชาวบ้านนั้นเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยวิธีการฉลาดเหมาะสม จับปลาและกักอนุรักษ์พันธุ์ปลา ด้วยการสร้างเขตอภัยทานให้ปลาได้หลบภัย ทำให้มีทรัพยากรหมุนเวียนไม่จับสิ้นก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดคุณค่าต่อมนุษย์มากที่สุด สอดคล้องกับผลวิจัยของ สมชอบ ภูอินนา (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่น บริเวณหน้าวัดริมฝั่งแม่น้ำชี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า การอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่น บริเวณหน้าวัดริมฝั่งแม่น้ำชี เกิดจากการริเริ่มของทางราชการที่ต้องการเพิ่มจำนวนปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติที่ลดน้อยลง หรือทดแทนจำนวนปลาที่ตายไปจากการเกิดมลพิษทางน้ำ และเกิดจากความต้องการของชุมชนที่ได้เห็นรูปแบบการอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่นจากที่อื่น และแหล่งน้ำมีระบบนิเวศที่เหมาะสมในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่น โดยการนำของเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน มีหน่วยงานภาครัฐและ

นักการเมืองเข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือ สภาพปัจจุบันในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่น บริเวณหน้าวัดริมฝั่งแม่น้ำชี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการจัดสรรแหล่งน้ำ เพื่อกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่น เรียกว่า “เขตอภัยทาน” ที่ชัดเจน

ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยอาศัยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง วิธีการที่จะนำไปสู่สิ่งที่แก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างสังคมที่เข้มแข็ง เข้มแข็งในทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมการเมืองการปกครอง ต้องมีการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยให้ชาวบ้านสามารถจับสัตว์น้ำได้โดยอิสระ แต่ต้องมีมาตรการทางสังคมหรือระเบียบชุมชน เพื่อกำหนดระเบียบปฏิบัติ และกำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนในการทำประมง ต้องอาศัยความศรัทธาทางศาสนา ประเพณี และพิธีกรรมและความเชื่อของชาวบ้านเข้ามาประยุกต์ใช้ ต้องมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง ปลุกจิตสำนึกของชาวบ้าน ส่งเสริมให้จัดตั้งกลุ่มองค์กรจากชุมชนในหมู่บ้าน มีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยทุกฝ่าย เช่นวัด บ้าน ผู้นำท้องถิ่น ต้องมีเจ้าอาวาส หรือผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีบุคลิกภาพความเป็นผู้นำ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและนักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือการอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไปและ ให้เป็นไปตามหลักวิชาการและกระบวนการดำเนินงานที่มีรูปแบบลำดับขั้นตอน และเป็นไปตามระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์แบบยั่งยืน และหลักการพึ่งตนเอง ของมหาตมะคานธี การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหา ร่วมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ มีการช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ญัฐพล โสติรัตนวิโรจน์ (2552 : บทคัดย่อ) ได้วิจัย การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนประมงน้ำจืด : กรณีศึกษาชุมชนหาดปานา อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลไกที่ทำให้การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำของหาดปานาประสบความสำเร็จได้นั้นประกอบไปด้วย กลไกภายในและภายนอกชุมชน กลไกภายในชุมชนประกอบด้วย 1. การควบคุมทางสังคมโดยการบังคับใช้กฎ กติกา มารยาทในการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำที่สมาชิกของชุมชนยอมรับและปฏิบัติตามเนื่องจากเป็นสิ่งที่ชาวบ้านกำหนดขึ้นจากความรู้ที่มีอยู่ของชุมชนนั่นเอง 2. ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง 3. การสร้างองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งด้วยความสามัคคีและตั้งใจจริงของชาวบ้าน ส่วนกลไกภายนอกประกอบไปด้วย 1. ความร่วมมือระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่กรมประมงที่ทำงานด้วยความเข้าใจทั้งหลักการของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสัตว์น้ำอย่างมีส่วนร่วมและลักษณะของชุมชนจึงทำให้เกิดความร่วมมือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 2. แรงกดดันภายนอกจากการลงโทษผู้ละเมิดกฎและการบังคับให้ย้ายออกนอกพื้นที่ในอดีต ส่งผลให้ชาวบ้านทำตามกฎและให้ความร่วมมือในการจัดการเป็นอย่างดีด้วยความกลัวว่าหากไม่ทำตามจะส่งผลในทางลบต่อการทำมาหากิน

ต้องมีแผนการใช้แบบยั่งยืน (Sustainable Utilization) หลักการฟื้นฟูเพิ่มจำนวน ด้วยการขยายพันธุ์ปลาให้เพิ่มขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อการทำประมงด้วยอวนตักตลิ่ง หลักการสงวนสิ่งที่ใกล้จะสูญพันธุ์ ปลา เสือตอ ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ จะต้องส่งเสริมการเพาะเลี้ยงและปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ มีการสำรวจพันธุ์ปลาในแม่น้ำมูล ปลาประเภทใดสูญพันธุ์ไปจากธรรมชาติต้องเพาะพันธุ์และปล่อยคืนสู่แม่น้ำมูล สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ไมเคิล คิง และ ยูตา ฟา อาซิลี (Michael (1999 :2) ได้ศึกษา เครือข่ายของชุมชนขนาดเล็ก ที่ได้มีการอนุรักษ์ ปลา ในเกาะซามัวร์ ภายใต้ชุมชนประมงขนาดเล็ก ได้ขยายการอนุรักษ์

สัตว์น้ำตามธรรมชาติเอาไว้ โดยมีชาวประมง จำนวน 44 คน ได้พัฒนา การบริหารจัดการ การอนุรักษ์พันธุ์ ปลา โดยในแต่ละแผนงานอนุรักษ์ ได้ถูกออกแบบถึงการบริหารจัดการการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สัตว์น้ำภายในชุมชน ซึ่งแผนการอนุรักษ์ได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานกรมประมง รัฐบาล โดยชุมชนมี ภาระในการบังคับใช้กฎหมาย ห้ามจับสัตว์น้ำโดยวิธีทำลายล้างสัตว์น้ำ เพื่อปกป้องที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เช่น บริเวณ ป่าชายเลน ปรากฏการณ์ที่คาดไม่ถึง มีชาวประมง จำนวน 38 คน ได้เลือกที่จะตั้งหมู่บ้าน ประมง เพื่อการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของวิถีชีวิตในการทำการประมงชายฝั่ง ด้วยความจำเป็นทางสังคม ของชุมชน วิถีชุมชนในเกาะชวรมัว ที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเอาไว้มีเพียงจำนวนน้อย แต่ชาวประมงส่วนใหญ่ก็ ยังคงดำรงวิถีชีวิตในแบบดั้งเดิม แต่ก็พยายามอนุรักษ์ตัวอ่อนของสัตว์น้ำ โดยไม่จับ และให้มีการเติบโต โดย ชาวประมง จะจับปลาไกลออกไปจากป่าชายเลนที่ชุมชนตั้งอยู่ เพื่อให้ตัวอ่อนของสัตว์น้ำได้เจริญเติบโต การอนุรักษ์พันธุ์ของชุมชนได้ก่อประโยชน์ให้แก่ชุมชนในภาพรวม จำนวนปลาได้เพิ่มจำนวนขึ้น ซึ่งการจะ อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ ให้เพิ่มความหลากหลายของสายพันธุ์ปลานั้น จะต้องเกิดจากการเพาะพันธุ์ของชุมชน และการอพยพของปลาเข้ามาอาศัยอยู่น้ำเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน การบริหารจัดการเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ น้ำจะต้องเกิดจากชุมชนยอมรับในความรับผิดชอบในการอนุรักษ์

ควรจะจำกัดผู้ทำอาชีพประมงโดยให้ขึ้นทะเบียนเป็นครัวเรือน ในแต่ละชุมชนว่าจะให้ประกอบ อาชีพประมงด้วยการใช้อวนกี่ครัวเรือน อวนจำนวนกี่ปาก ขึ้นทะเบียนให้ชัดเจน ถ้าครัวเรือนไหนเลิกทำ อาชีพประมง ก็ให้สิ้นสุดใบอนุญาตไปด้วย ไม่มีการออกใบอนุญาตใหม่ ต่อไป ควรจะมีการสำรวจครัวเรือน ที่ทำประมง และให้ขึ้นทะเบียน ให้จำกัดจำนวนอวน เอาไว้ไม่ให้เพิ่มขึ้น เพื่อควบคุมจำนวนอวนและผู้ ประกอบอาชีพใช้อวนหาปลาได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ไดค์แมน (Dyckman, 2005 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา บทบาทรัฐบาลท้องถิ่นในการอนุรักษ์น้ำ โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้พื้นที่บริการน้ำ ชานตา โรซา และเกาะแห่งหนึ่งในนิวยอร์กและสำรวจการจัดการแต่ละครอบครัว ในชานตาโรซา การวิจัยแสดงให้เห็นถึง การเพิ่มพูนความสำคัญบทบาทในการอนุรักษ์น้ำของรัฐบาลท้องถิ่น เพราะว่ามีเครื่องมือในการวางแผน เกิด การสนับสนุนและใช้การออกกฎหมายพื้นที่อนุรักษ์น้ำ

ข้อเสนอแนะ

1. ยกเลิกประกาศฉบับ น่าจะมีการแก้ไขประกาศเพื่อให้ประชาชนที่ทำมาหากินตามริมแม่น้ำ มูล สามารถจับปลาด้วยอวนหัตถ์ได้ เพราะการใช้อวนหัตถ์ ไม่ใช้การทำลายล้าง ก็มีประกาศห้ามจับ ปลาในฤดูวางไข่อยู่แล้ว ปลาก็สามารถแพร่พันธุ์ได้
2. กรมประมงควรผ่อนผันให้สามารถใช้อวนหัตถ์เป็นเครื่องมือทำมาหากินต่อไปได้ ชาวบ้านยินดีขยายตาอวนให้ห่าง ในช่วงที่เล็กที่สุด ออกไปจาก 1.5 ซม. เป็น 3 ซม. เพื่อปลาตัวเล็กจะได้ไม่ ถูกจับ และยินดีนำเครื่องมือที่ทำมาหากินมาให้กรมประมงตรวจสอบและขึ้นทะเบียนให้ถูกต้อง ถ้าใครฝ่า ฝืนขอให้บังคับใช้กฎหมายลงโทษผู้ฝ่าฝืนสูงสุดตามบทบัญญัติของกฎหมาย

บรรณานุกรม

- กุลธนา ธนาพงศธร. (2535). *หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกษม จันทรแก้ว. (2540). *วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม*. โครงการสหวิทยาการบัณฑิตศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ชนิษฐา กาญจนรังษินนท์. (2542). *การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
กรมการพัฒนาชุมชน.
- จำเริญ สุวรรณิ. (2551). *การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัด เพชรบูรณ์*. การค้นคว้าอิสระ วิทยาศาสตร์
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2542). *คู่มือขโมยดินที่แห้งผาก : กระบวนการทัศน์และการจัดการพัฒนาแนวทฤษฎี
ใหม่*. กรุงเทพฯ: ศรีสยามพริ้นท์แอนด์แพคท์.
- ชำนาญ วัฒนศิริ. (2543). ความเข้มแข็งของชุมชนและประชาคม. *วารสารพัฒนาชุมชน*, 39(1), 24-29.
- ชูชัย ศุภวงศ์. (2540). *แนวคิด พัฒนาการและข้อพิจารณาเกี่ยวกับประชาคมสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบัน
ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ฐิรุฒิ เสนาคำ. (2540). *จากปัจเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ:
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ณัฐพล โสติธรัตน์วิโรจน์. (2552). *การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนประมงน้ำจืด :
กรณีศึกษาชุมชนหาดปนา อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท และสุนี เลิศแสงกิจ. (2537). *ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ:
วังอักษร.
- ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง. (2523). *การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ:
โอเดียนสโตร์.
- ทวี หอมขง และคณะ. (2538). *มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : อีรพงศ์การพิมพ์.
- ธเรศ ศรีสถิต และ สุรณี โรจนอารยานนท์. (2526). *การศึกษาศักยภาพของแหล่งน้ำ คุณภาพน้ำและการ
จัดสรรการใช้ของจังหวัดระยอง (ในฤดูแล้ง)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระวงศ์ แก้วหาญ. (2543). *กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง*. ขอนแก่น: ศูนย์ฝึกอบรมและ
พัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- บุญนาค ตีวกุล (2543). *ชนบทไทย: การพัฒนาสู่ประชาสังคม*. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- ประวัติความเป็นมาของบ้านบึงสระพัง*. สืบค้นจาก http://watpaknamubon.com/content_633_7736_TH.html3 [วันที่ 23 มิถุนายน 2558]
- ประเวศ วะสี. (2543). *คนจนกับทางออกของสังคมไทย*. สืบค้นจาก [Online]. Available
<http://www.ldinet.org/2008/index.php?Option=com-content&task=view&id=62&Itemid> [สืบค้น 12 กรกฎาคม 2558].
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2537). *ทิศทางใหม่ของการพัฒนาชนบทใน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ
วิธีวิทยาศาสตร์สังคมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมองค์การพัฒนาเอกชนไทย.
- พิรพรรณ พันธุมหาวิน และคณะ. (2529). *มนุษย์กับธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2541). *แผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนการวิจัย.
- รสนา โตสิตระกูล. (2528). *คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โกมลคิมทอง.
- ราตรี ภารา. (2540). *ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์.

- รายงานกรมประมง. (2556). รายงานการลักลอบทำการประมงในช่วงฤดูปลาน้ำจืดมีไข่ด้วยอวนลาก. ประมงจังหวัดอุบลราชธานี.
- วิชัย เทียนน้อย. (2542). การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.
- วินัย วีระพัฒนานนท์. (2546). สิ่งแวดล้อมศึกษา. กรุงเทพฯ: โอเอส พรินต์เฮาส์.
- สมชอบ ภูอินนา. (2552). การศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาท้องถิ่นบริเวณหน้าวัดริมฝั่งแม่น้ำชี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ดุขุภักดิ์บัณฑิต (วัฒนธรรมศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2525). การพัฒนาชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). รายงานการศึกษาวเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สืบบงษ์ สุขสม อิมรอม มะลูลีม (2557). การพัฒนานโยบายสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอิเธิร์นเอเชีย, (1), 191-200.
- สุชาติ วัฒนา (2550). การเมืองการเมืองของพื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น ภายใต้วาระนโยบายสิ่งแวดล้อมโลก กรณีศึกษา พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ในประเทศไทย. รัฐศาสตร์ดุขุภักดิ์บัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. (2542). การเรียนรู้เพื่อเป็นพลเมือง : รากแก้วกระบวนการสร้างประชาคม. กรุงเทพฯ: ขบวนการประชาสังคมไทย : ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง.
- อำพล พงศ์สุวรรณ และอารีย์ สิทธิมงคล. (2532). คู่มือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ: กรมประมง.
- อุแก้ว ประกอบไวยกิจ บีเวอร์. (2531). นิเวศวิทยา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- โอวาท สุทธนารักษ์ (2531). บทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.